

УДК 821.161.2'06 Цуканова

ПОСТАТЬ М. ЦУКАНОВОЇ В ОЦІНЦІ КРИТИКІВ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦІВ**Гавриш І.П.**Національний аерокосмічний університет імені М.С. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

У статті розглянуто постать М. Цуканової в оцінці критиків та літературознавців. Основну увагу зосереджено на працях сучасників письменниці та публікаціях, виданих на початку ХХ століття. У статті проаналізовано як рецензії на постановку творів письменниці, так і критичні статті, монографії, довідкові та інформаційні видання. Варто зауважити, що в даній розвідці охоплено праці, видані в Україні, Польщі, Аргентині, Канаді, США. Комплексне дослідження постаті М. Цуканової в оцінці критиків та літературознавців проведено з урахуванням публікацій, що стосуються як життєвого, так і творчого шляху письменниці.

Ключові слова: постать М. Цуканової, рецензії, критичні статті, інформаційні видання, спогади, листи.

Постановка проблеми. Уміння зберегти людяність в умовах війни, здатність віддати останнє тому, хто більше цього потребує, допомогти незнайомій людині вижити, чи навіть пробачити тому, хто винен у смерті найдорожчих людей, – такими рисами наділяє своїх героїв М. Цуканова, яка стала свідком голодомору, репресій, II світової війни, була змушена переїхати до окупованого Львова, згодом до Німеччини, Аргентини та США.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Ще десятиліття тому постать М. Цуканової була мало відома українському читачеві, бо більшість творів письменниці надруковано або у Львові часів війни, або за кордоном, однак на сьогодні завдяки поширенню інформації про письменницю в мережі Інтернет, довідковим виданням, зокрема тим, що містять інформацію про письменників української діаспори [24], та появі окремого видання її творів [25] ми маємо можливість відкрити для себе творчість Марії Михайлівни Цуканової.

Формулювання мети статті. Талановиті митці своїми творами привертають увагу як читачів, так і критиків та літературознавців, їх оцінки сприяють кращому розумінню особливостей художнього світу письменників, окреслюють їх місце в українському літературному процесі, тому метою нашої розвідки є дослідження потрактування постаті та художнього доробку М. Цуканової у літературознавчих працях, критичних статтях та довідкових виданнях.

Виклад основного матеріалу дослідження та аналіз публікацій. Ранні твори письменниці залишилися майже не поміченими критикою, бо належали перу молодій авторки, яка тільки починала свій творчий шлях, а отже, – не були високохудожніми. Про окремі оцінки творів М. Цуканової зазначеного періоду дізнаємось з її спогадів, а саме: про рекомендації П. Тичини щодо подальшої роботи авторки на основі оцінки повісті «Святий хутір» та схвальні відгуки Борщаговського і Мамонтова на її першу п'єсу [26]. Наявність повісті «Святий хутір» у фондах Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна дозволила пересвідчитись у справедливості оцінки П. Тичини. На жаль, текст першої п'єси М. Цуканової знайти не вдалось, а отже, підтвердити чи заперечити об'єктивність відгуків про неї також змоги не маємо.

Варто зауважити, що на момент виїзду М. Цуканової разом із родиною до Львова, харків'яни її як письменницю майже не знали. Підтвердженням цього може слугувати і те, що у спогадах Ю. Шевельова [30] у зв'язку з діяльністю членів літературної секції при «Просвіті» у окупованому Харкові прізвище авторки не фігурує. Необізнаність з її творчістю може бути пояснена і згадка про «нариси Цуканової» [4, с. 14] у рецензії І. Брусного на другу частину «Українського засіву», виданого в листопаді 1942 року.

Знайомство львівської публіки з творами письменниці почалось з п'єси «Проліски», постановка якої викликала неоднозначні оцінки у тогочасній пресі. З цього приводу з'явилися «З театральної залі» І. Німчука [16] та рецензія в «Українських вістях», підписана Й [26], у яких знаходимо не лише відгуки на текст п'єси, а й коментарі, що стосуються її постановки, та оцінку гри акторів. Не залишився байдужим до твору і Ю. Шерех, стисло коментуючи «Проліски» в одній зі статей [31]. Автори зазначених публікацій, більш або менш докладно зупиняючись на позитивах та негативах п'єси, сходяться на тому, що твір належить безперечно талановитій авторці (з аналізом рецензій та критичних статей щодо драматичних творів М. Цуканової можна ознайомитись в одній із попередніх статей [5]).

Поява на сторінках «Наших днів» «Бузкового цвіту» не лише сприяла популярності письменниці, а й дала підстави М. Ільницькому майже через півстоліття зазначити, що «в публікаціях того часу можемо знайти твори про крихти людських радощів в суворих умовах війни (оповідання І. Керницького, О. Білоквіта, М. Цуканової)» [11, с. 116]. Слова з цієї новели обирає епіграфом до своєї статті «В світі людських почуттів (Риси постсоветського літературного стилю)» [30] і Ю. Шерех. У ній автор на прикладі трьох творів «Бузкового цвіту» М. Цуканової, «Стравноски» Г. Стеценка та «Синка» Й. Позичанюка простежує риси, за його тодішнім переконанням, нового перспективного літературного стилю у прозі – неосентименталізму, який, на думку дослідника, постає як альтернатива «нешадності й жорстокості нашої зруєненої епохи» [30, с. 6] Аргументуючи свою позицію, Ю. Шерех порівнює зазначені твори з доробком Марка Вовчка на рівні «внутрішньої схожості з її примітивно-зворушливими оповіданнями про гірку жіночу долю, про марне

шукання тихого щастя» [30, с. 6] та використання здрибнених форм слів. Риси подібності він бачає і в «самій сюжетній схемі «Бузкового цвіту» Цуканової... з Квітчиною «Марусею» (кохання – перепони – смерть героїні, коли перепони подолали)» [30, с. 6]. І робить висновок: «Так нам здається, що ці троє оповідань – таких відмінних – дали нам змогу підглядіти деякі риси новонародженого постсоветського стилю нашої літератури. Може, формування нової школи? Тоді нової, але глибоко традиційної, закоріненої можливо в самому нашому національному характері» [30, с. 6]. Такі міркування Ю. Шереха, як зазначає М. Ільницький, є «...чи не першою зав'яззю сформульованої в умовах початкового періоду еміграції <...> концепції «національно-органічного стилю» [11, с. 129]. Специфіка статті не передбачає ґрунтовного та всебічного аналізу будь-якого з трьох творів. Однак, коментарі Ю. Шереха щодо новели М. Цуканової є надзвичайно важливими, бо демонструють оцінку творчого доробку письменниці сучасниками.

Трактування Ю. Шерехом «Бузкового цвіту» як такого, що репрезентує «новий сентименталізм», згодом поширилось і на творчість авторки в цілому. У статті «Стилі сучасної української літератури на еміграції» дослідник зазначає: «...наші сентименталісти. Це представники ще уювнішого реалізму. Вони вибирають зворушливі теми, нещасливих шляхетних героїв, ніжні і сердечні образи й слова. Вони апелюють до почуття жалю й ніжності. Їхня тема – несправедливо заподіяні їй тихо переживані страждання, а апофеоза їхнього героя в потенції завжди – тиха ідилія, передусім щаслива ідилія гармонійного сімейного затишку. Така є творчість М. Цуканової» [31, с. 196]. Коментуючи оцінку Ю. Шереха, слід враховувати кілька чинників. По-перше, вона базується на прочитанні критиком лише кількох творів авторки, надрукованих на той час, (стаття дагується груднем 1945 року). По-друге, вона ілюструє обрану дослідником позицію щодо існування в українській літературі періоду II світової війни та післявоєнного періоду ряду стильових напрямків. По-третє, Ю. Шерех має рацію, бо людські страждання, надії та сподівання часто є об'єктом зображення та дослідження письменниці, однак навіть у тих творах, на основі яких критик робить свій висновок, сфера зацікавленості авторки не обмежується окресленими у статті аспектами людського життя. Отже, дана оцінка Ю. Шереха є, безперечно, цінною для розуміння низки творів письменниці, але не може проектуватись на усю її творчу спадщину.

До сентименталістів відносить письменницю і В. Світайло у статті «Що на часі?», зазначаючи, що «...в українській літературі функціонують романтичний (Ю. Косач, Ю. Липа), сентиментальний (Д. Гуменна, М. Цуканова), неокласичний (Ю. Клен, М. Орест) напрями, але жоден з них не відповідає умовам нашого часу, бо писати тепер у бурхливі і страшні часи нашого національного буття романтично, сентиментально й неокласично – це однаково, що іти крізь бурю-хуртовину з заплученими очима або ховати голову в хвилину небезпеки за прикладом відомого птаха під крило вигаданого світу» [21, с. 13]. Цінність даної публікації полягає в тому, що ім'я М. Цуканової

разом з іменами Ю. Клена, Д. Гуменної та інших постає як невід'ємна частина тогочасного літературного процесу.

Не залишилася непоміченою й поява повісті авторки «Їхня таємниця» – на сторінках «Наших днів» було опубліковано рецензію, підписану М. С-ка. У ній критик зосереджує увагу на здобутках письменниці, специфіці даного твору, відзначає «деяку ідеалізацію повісті», додаючи, що «може трошки і занадто чутливий мистець, від якого йде розповідь. Але ж тут зразу і психологічні виправдання: саме мистця, людину тонку і вразливу хотіла авторка вибрати собі на свого alter ego – і це їй вільно було зробити» [22, с. 16]. Рецензія містить інформацію і про те, що на момент виходу повісті ім'я письменниці було вже добре відоме львів'янам: «Марія Цуканова вже відома у нас. Знаємо, що вона може написати вдатну коротку драму («Проліски») і добру новелу («Бузковий цвіт»), яка навіть викликала у «Наших днях» голоси признання і критики, а оціми з приємністю констатуємо, що Цуканова може дати і цікаву, сюжетну, добре скомпоновану повість. А це є власне те, чого так бракує українській сучасній поцейбічній літературі» [22, с. 15]. Невелика за обсягом рецензія містить найповніший з існуючих аналізів повісті «Їхня таємниця».

Творчість письменниці львівського періоду тісно пов'язана з діяльністю Літературно-мистецького клубу та щомісячника «Наші дні», у якому неодноразово згадується її прізвище в інформативних публікаціях, наприклад, П. Ковалів у коротенькому огляді про журнал «Вечірня година» зазначає: «Маємо в тих книжках вибрані оповідання і повісті, з нахилом до пригудницького жанру, що вже починає в нас виробляти своїх авторів. Для дальших випусків редакція готує твори І. Багряного, М. Цуканової,

Ю. Косача» [13, с. 14]. У рубриці «З нових видань» [1] маємо інформацію про появу 12-ї частини українського ілюстрованого журналу для робітників «Дозвілля», що містить новелу авторки «Втіха».

Не оминає її постаті і С. Гординський в огляді «Літературний рік (від жовтня 1942 до жовтня 1943 р.)»: «Переходячи до журналів, що в великій мірі гуртували навколо себе літераторів, згадаємо передовсім три з них: «Наші дні», празький «Прибоєм» і харківський «Український засів». У всіх тих журналах зустрічаємо імена чільних сьогодні частин українських письменників. У прозі й драмі маємо твори М. Куліша, Ю. Косача, А. Любченка, Н. Королеви, М. Цуканової, Д. Гуменної...» [7, с. 112]. Згадує автор письменницю й серед митців, новели яких варті уваги, у зв'язку з більш докладним аналізом видання харківського журналу «Український засів».

Серед літературознавчих статей, рецензій, відгуків та інформативних повідомлень, у яких фігурує прізвище М. Цуканової, виокремлюються спогади О. Тарнавського, що відтворюють цілісну картину культурного Львова з 1939 по 1944 роки. Досліджуючи діяльність Літературно-мистецького клубу, Спілки письменників, львівських театрів, автор робить акцент на тому, що «саме завдяки співробітництву цих прибулих з теренів України діячів нашої літератури піднісся рівень і діапазон зацікавлення єдиного на той час на-

шого літературного журналу «Наші дні». Варто тільки пригадати імена тих, які співпрацювали в «Наших днях». Тут подамо тільки важливі прізвиська, які в загальному знайомі нашій літературній громаді...» [23, с. 94]. Далі Тарнавський називає цілий ряд відомих талановитих українських письменників, наприклад, І. Багряного, В. Барку, У. Самчука, М. Зерова, О. Телігу та інших, серед яких знаходимо й ім'я М. Цуканової. Це свідчить не лише про те, що творчість письменниці була відома львівському читачеві, а й про те, що вона посила належне місце в українському літературному процесі зазначеного періоду.

Літературне життя Львова I половини ХХ століття постає з монографії М. Ільницького «Драма без катарсису». Вона має кілька розділів, що визначені за хронологічним принципом. У одному з них, який охоплює 1939–1944 роки, неодноразово знаходимо прізвисько письменниці. Перш за все літературознавець називає її серед тих митців, які змушені були виїхати зі Східної України і, оселившись у Львові, продовжили свою діяльність як члени Спілки письменників при Літературно-мистецькому клубі. Далі, аналізуючи періодичні видання, дослідник відзначає, що серед прозаїків на сторінках «Наших днів» друкувалися твори А. Любченка, Д. Гуменної, Н. Королеви, М. Цуканової та інших. Згадує М. Ільницький прізвисько авторки і у зв'язку з стильовими пошуками українських письменників періоду II світової війни. «Чи легко забувалося про тяжку війну – важко сказати, але що забувати все ж хотілося хоча б на якийсь час, що хотілося знайти бодай хвиливе звільнення від важкої психологічної напруги, свідчать і художні твори, що публікувалися в цей час, і критичні відгуки на них. Власне проблема пошуку стилю, який би найбільше відповідав характеру цієї прозової доби, яка з одного боку, несла з собою руйнування на рівні біблійних апокаліптичних пророцтв, а з другого – була пов'язана з надією на відродження з попелу нової України, – проблема пошуку такого найоптимальнішого стилю стала однією з основних у літературній критиці років періоду німецької окупації» [11, с. 122–123]. Обґрунтувавши таким чином появу даної проблеми, дослідник зазначає про спробу її вирішення В. Світайлом та Ю. Шерехом у низці публікацій. Стосовно творчості М. Цуканової, як уже зазначалось, ці критики виявили однаковість – належить до сентименталістів. М. Ільницький майже не коментує творчий доробок письменниці в цьому аспекті, залишаючи за читачем право роботи висновки. Чисельні згадки про авторку в монографії М. Ільницького свідчать про те, що твори М. Цуканової не тільки були цікавими її сучасникам, а й не втратили своєї актуальності до сьогодні.

З від'їздом родини Цуканових зі Львова починається еміграційний період у житті письменниці. Розвиток української літератури за кордоном у перші повоєнні роки, найяскравішою сторінкою яких «було, безперечно, заснування восени 1945 року в Західній Німеччині Мистецького українського руху (МУРУ), який об'єднав письменників-емігрантів, постає з ряду літературознавчих оглядів, серед яких можемо назвати дослідження Ю. Шереха [32], В. Державина [8], І. Качуровського [12] та ін. Подальший розвиток української літератури на еміграції обирають

об'єктом своїх досліджень Г. Костюк [15], Г. Черинь [29], Л. Рудницький [20]. Однак, дані та інші досить відомі публікації не містять інформації про творчість М. Цуканової, хоча в цей період вона перебувала поза межами України. Ймовірними причинами цього є те, що родина письменниці проживала спочатку в Австрії (Тіроль), а згодом – в Аргентині (Буенос-Айрес), і відповідно, через територіальну віддаленість від міст, що слугували осередками української культури на еміграції, авторка не мала змоги тісно співпрацювати з іншими письменниками чи бути членом літературного угруповання. До того ж нечисленні публікації її творів зазначеного періоду пов'язані з періодичними виданнями, наприклад, уривок з роману «Проба» був надрукований у журналі «Литаври», а новела «Ельф» у виданні «Дешева бібліотека нового шляху», що виходили невеликим тиражем і не були доступні широкому колу читачів. Однак, серед статей, присвячених аналізу літературного процесу на еміграції після II світової війни, знаходимо й такі, у яких згадується прізвисько М. Цуканової. Зокрема, В. Чапленко у праці «Завдання нашої літературної творчості на чужині» [28], підсумовуючи надбання української літератури за останні 30 років (стаття датується 1980 роком), зазначає: «парадоксом тільки може бути той факт, що повноцінні твори дали ті з прозаїків та поетів, які найменше про себе нагадують, які здебільшого не фігурували в «серіях» «МУРУ», а тепер не фігурують у «серіях» «Слова» [28, с. 96]. Далі В. Чапленко ілюструє свої спостереження за допомогою низки творів різних авторів і додає, що «симпатично писала, а тепер чомусь замовкла М. Цуканова» [28, с. 97].

Згадку про появу драми письменниці «Завтра знову зійде сонце» знаходимо у статті Г. Костюка «З літопису літературного життя в діаспорі» [14], яка є текстом доповіді, виголошеної у Нью-Йорку 28–29 листопада 1970 року. Цінність даної статті для нашого дослідження полягає перш за все в тому, що вона містить лаконічну оцінку Г. Костюком творів авторки: «відзначаємо дуже втішну появу на нашому літературному обрії – це том вибраних оповідань і повість М. Цуканової «На грані двох світів» [14, с. 469]. Знаходимо прізвисько письменниці й у двотомній «Енциклопедії українознавства», за редакцією В. Кубійовича в розділі, присвяченому українському літературному процесові повоєнних років (1944–1949) за кордоном: «Активно працювали в ділянці мистецтва прози Ю. Клен, В. Кримський, М. Цуканова, І. Смолій та інші» [10, с. 794]. У перевиданні зазначеної енциклопедії, що датується 2000 роком [9] маємо цілу статтю, присвячену авторці, у якій, крім окреслення декількох фактів біографії, зазначається про найвідоміші твори письменниці.

Про авторку читаємо і в інформаційних публікаціях середини ХХ століття. У травневому випуску «Нових днів» за 1950 рік у рубриці рецензії зазначається про видання літературно-мистецького місячника «Пороги», що виходить у Буенос-Айресі: «Важно, що журнал твориться, існує, як мистецька даність, що він поволі скупчує біля себе тих, кому справа розвитку художнього слова не байдужа. З сучасних письменників і митців в журналі співпрацюють: І. Качуровський, Яр Славутич, М. Орест, М. Цуканова, Г. Черинь та ін.

З окремих речей, що з'явилися досі в п'ятих числах слід відзначити повість М. Цуканової («На грані двох світів») [3, с. 30]. Інформація про те, як можна замовити видану окремою книжкою новелу «Шокова рукавичка» авторки знаходимо в «Нових днях» за жовтень, листопад, та грудень 1955 року [1].

У вище розглянутих публікаціях подано або згадку про творчість М. Цуканової з коротеньким коментарем чи оцінкою, або більш докладний аналіз якогось з її творів. Спробою більш повного аналізу творчого доробку письменниці є стаття Є. Онацького, опублікована в кількох варіантах: передмова до збірки оповідань авторки «Бузковий цвіт» під назвою «Творчість Марії Цуканової» (1951 р.) та «Марія Цуканова – зворушлива людяність» передмова до збірки творів «Їхня таємниця», передрукована з книги «Портрети в профіль» (Чикаго, 1965 р.). У даній статті автор зупиняється не стільки на почерговому аналізі новел чи повістей письменниці (хоча саме з їх переліку починається публікація), скільки на виокремленні особливостей її творчої спадщини в цілому. Перш за все дослідник зазначає, що «вся ця творчість позначається небуденними у нас прикметами шляхетної гуманності, моральної чистоти, ідейного напруження та високої духовної культури, що вміє заторкнути найглибші струни кращих людських почувань» [17, с. 7]. Для прикладу автор звертається до героїв її новел, наголошуючи на вмінні Марії Цуканової «...ніжно змалювати духову красу дівочої, майже дитячої поетичної душі, яка відроджує до світла й ніжності і душу українського «остовця»... що вже віддався був злобі і ненависті («Ельф»). Просто і одночасно проникливо-глибоко змалює авторка душевну боротьбу виголодженої людини і величну перемогу її над собою («Шоколяда»)» [17, с. 7-8]. Слушним є і зауваження літературознавця про те, що письменниця уникає прямих авторських оцінок, не ставить ніяких «окличників».

Відзначає дослідник і той факт, що герої творів Цуканової є людьми тонкої душевної організації, чуйні та вразливі, що підкреслюється їх приналежністю до світу митців, а саме музикантів. Більш детально Є. Онацький зупиняється на аналізі образів новели «Бузковий цвіт», згадує уривок з роману «Проба» та повість «На грані двох світів» і робить висновок, що обдарованим героям творів письменниці часто доводиться зустрічатись з перешкодами, які виникають у часто жорсткому оточуючому світі. З цього приводу вчений зазначає, що «...й до цієї жорстокої дійсності наша авторка займає окреме, характерне для неї становище. Не знайдемо ми в її творах ані брутальних, модних тепер, ніби реалістичних сцен вибуху в людині звірячих інстинктів; ані описів легкої моралі, що в деяких авторів переходить у замилювання розгустою; ані теж модної останніми часами проповіді ненависти до ворога і помсти над ним; ані навіть закликів до змагу з ним, – це все органічно чуже авторці» [17, с. 10]. Таке бачення оточуючого світу та віра у Вищу мудру Силу, що керує людським життям, на думку вченого, є безперечним здобутком Марії Цуканової. Підсумовуючи, Є. Онацький зазначає: «Те, що оповідає нам Цуканова, всі ми більш-менш знаємо, всі ми

більш-менш бачили, – теми її оповідань не виходять поза межі знаної нами дійсності. Але вона освітлює цю дійсність своїм, тільки їй присущим світлом живої симпатії й любови, світлом тепла й людяної шляхетності духа, і тим підносить її в якусь вищу площину і збагачує її, поширює обрії нашої свідомості, нашого розуміння глибин людської душі і світу, в якому ми знайшлися» [17, с. 12]. Дана стаття Є. Онацького не містить будь-яких критичних зауважень щодо творчого доробку письменниці чи контексту, необхідного для об'єктивного аналізу, як за змістом так і за формою вона тяжіє скоріше до есе, ніж до літературознавчої праці. Однак, це аж ніяк не применшує її значення для вивчення творів Марії Цуканової.

Знаходимо відомості про письменницю і в довідкових виданнях та публікаціях кінця ХХ століття. У журналі «Світо-вид», де друкувались спогади авторки, маємо коротеньку довідку про неї: «Марія Цуканова (1905) прозаїк і драматург, опублікувала в діаспорі одну повість та дві збірки оповідань. Книга її прози «Їхня таємниця» недавно вийшла у виданні «Світовид» у Києві. Живе в США» [2, с. 119]. Даний текст, у якому згадується про те, що авторка має лише три опубліковані речі за кордоном, ще раз свідчить про брак інформації в низці регіонів. У англomовній енциклопедії українознавства, виданій у Торонто [33], письменниці присвячено цілу статтю, у якій йдеться про основні моменти її життєвої та творчої біографії. Деяко докладніше висвітлено життя та творчість М. Цуканової у словнику-довіднику про письменників української діаспори, опублікованого 2012 року [24]. Дані про те, що М. Цуканова має професійну музичну освіту, подано в довіднику «Письменники України» [19]. Інформація про життєвий та творчий шляхи авторки знаходимо в передмові А. Перерви [27] до опублікування низки її творів у журналі «Березіль» та у коментарях цього ж автора щодо неопублікованих листів В. Винниченка до письменниці [18]. У передмові А. Перерва зазначає, що передача книг авторки до фондів Харківського літературного музею була тим випадком, «коли можна сказати словами поета: радість обнялися із журбою. Радість – то зрозуміло: ми відкрили для себе нове ім'я, новий талант. А журба... Вона – від гіркоти втрати. Бо в листі Марко Благовірів сповістив, що у вересні Марії Цуканової не стало» [27, с. 52].

Висновки дослідження. Розглянуті рецензії, статті та інформаційні матеріали свідчать про те, що твори М. Цуканової (їх поява, опублікування чи постановка на сцені) були цікавими як сучасникам письменниці, так і вченим, які досліджували український літературний процес ХХ століття, це публікації, що з'явилися в Україні та поза її межами. Усі ці розвідки про письменницю, її спогади, листи сина письменниці Марка Благовірова дали змогу зробити спробу досить повного викладу основних етапів життєвого та творчого шляху М. Цуканової у передмові до видання її творів [25]. І навіть не зважаючи на спробу комплексного аналізу творчої спадщини письменниці, яку було зроблено в дисертаційному дослідженні 2008 року [6], поза всяким сумнівом, художній світ творів М. Цуканової є перспективним для подальших досліджень.

Список літератури:

1. [Без підпису]. З нових видань // Нові дні. – 1955. – Листопад. – Ч. 70. – С. 29.
2. [Без підпису]. Про авторів // Світо-вид. – 1993. – № 12 (III). – С. 118-119.
3. [Без підпису]. Рецензії // Нові дні. – 1950. – Травень. – Ч. 4. – С. 30.
4. Брусний І. Рецензії // Наші дні. – Лютий. – 1943. – Ч. 2. – С. 14.
5. Гавриш І. П. Драматична спадщина Марії Цуканової в поцінуванні критиків // Сучасна філологія: теорія та практика. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (18-19 березня 2016 року). – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 9-13.
6. Гавриш І. П. Творчість М. Цуканової (проза, драматургія, мемуари): Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.01 / Харківський нац. ун-т імені В. Н. Каразіна – Харків, 2007. – 19 с.
7. Гординський С. Літературний рік (від жовтня 1943 до жовтня 1943 р.) // Календар «Альманах» на 1944 рік. – Краків, Львів: Укр. вид-во, 1943. – С. 109-114.
8. Державин В. Три роки літературного життя на еміграції (1945-1947) // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. У 4 кн. – К.: Вид-во «АКОНІТ», 2001. – Кн. 3. – С. 15-30.
9. Енциклопедія українознавства: В 10 т. / За ред. В. Кубійовича. – Т. 10. – Львів: Вид-во «Молоде життя», 2000. – С. 3605-4015.
10. Енциклопедія українознавства: У 2 т. / За ред. В. Кубійовича. – Т. I. – Мюнхен – Нью-Йорк, 1949. – Ч. II. – С. 369-888.
11. Ільницький М. М. Драма без катарсису: Сторінки літературного життя Львова першої половини XX ст. – Львів: Місіонер, 1999. – 212 с.
12. Качуровський І. Покоління другої світової війни в літературі української діаспори // Кур'єр Кривбасу. – 2002. – Лютий. – № 147. – С. 120-134.
13. Ковалів П. «Вечірня година» // Наші дні. – Лютий. – 1944. – Ч. 2. – С. 2.
14. Костюк Г. З літопису літературного життя в діаспорі // Костюк Г. У світі ідей та образів (1930-1980). – Копурий: Сучасність, 1983. – С. 440-491.
15. Костюк Г. Українська еміграційна проза за 1965 рік // Костюк Г. У світі ідей та образів (1930-1980). – Копурий: Сучасність, 1983. – С. 408-440.
16. Німчук І. З театральної зали // Краківські вісті. – 1943. – 16 травня. – С. 4.
17. Онацький Є. Марія Цуканова – зворушлива людяність // Цуканова М. На грані двох світів. – Буенос-Айрес: Середняк, 1968. – С. 7-12.
18. Перерва А. Три невідомі листи В. Винниченка // Березіль. – 2000. – № 9-10. – С. 180-184.
19. Письменники України: Довідник / Упоряд. Д. Г. Давидюк, Л. Г. Кореневич, В. П. Павловська. – Дніпропетровськ: ВПОП «Дніпро», 1996. – 397 с.
20. Рудницький Л. Література з місією. Спроба огляду української еміграційної прози // Нові дні. – 1975. – Жовтень. – Ч. 309. – С. 7-10.
21. Світайло В. Що на часі? Про напрями в сучасному українському письменстві // Наші дні. – 1944. – Ч. 3. – С. 13.
22. С-ка М. Марія Цуканова «Їхня таємниця» // Наші дні. – Квітень-травень. – 1944. – Рік III. – Ч. 4-5. – С. 15-16.
23. Тарнавський О. Літературний Львів 1939-1944. Спомини. – Львів: Просвіта, 1995. – 136 с.
24. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / Упорядк. В. А. Просалової. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. – 516 с.
25. Цуканова М. М. Завтра знову зійде сонце. Повісті, оповідання, п'єси / Марія Цуканова. – Київ: Преса України, 2013. – 416 с.
26. Цуканова М. Мої спогади. Частина I // Світо-вид. Літературно-мистецький журнал. – № 11. – 1993. – С. 98-112.
27. Цуканова М. Проза // Березіль. – 1999. – № 1-2. – С. 52.
28. Чапленко В. Завдання нашої літературної творчості на чужині // Чапленко В. Дещо про красне письменство і мистецтво взагалі. – Нью-Йорк: Б.в., 1980. – С. 75-103.
29. Черінь Г. Останні десять літ // Черінь Г. Калейдоскоп: Статті і рецензії. – К.: Вид-во журналу «Всесвіт», 1995. – С. 13-80.
30. Шевчук Г. (Шерех Ю.) В світі людських почуттів // Наші дні. – Львів. – жовтень. – Ч. 10. – 1943. – С. 5-6.
31. Шерех Ю. Стилї сучасної української літератури на еміграції // Шерех Ю. Не для дітей. – Нью-Йорк: Пролог, 1964. – С. 182-226.
32. Шерех Ю. Українська еміграційна література в Європі 1945-1949 рр. Ретроспективи й перспективи // Шерех Ю. Не для дітей. – Нью-Йорк: Пролог, 1964. – С. 182-226.
33. Encyclopedia of Ukraine. – Toronto: University of Toronto press incorporated, 1995. – Volume V. – 886 p.

Гавриш І.П.

Национальный аэрокосмический университет имени Н.Е. Жуковского
«Харьковский авиационный институт»

М. ЦУКАНОВА В ОЦЕНКЕ КРИТИКОВ И ЛИТЕРАТУРОВЕДОВ**Аннотация**

В статье рассмотрено информацию о М. Цукановой в работах критиков и литературоведов. Основное внимание сосредоточено на публикациях современников писательницы, а также изданиях начала XX века. В статье проанализировано как рецензии на постановку произведений писательницы, так и на критические статьи, монографии, справочные и информационные издания. Следует отметить, что в статье охвачены работы, изданные в Украине, Польше, Аргентине, Канаде, США. Комплексное исследование информации о М. Цукановой в работах критиков и литературоведов проведено с учетом публикаций, в которых рассмотрено как жизненный, так и творческий путь писательницы.

Ключевые слова: М. Цуканова, рецензии, критические статьи, информационные издания, воспоминания, письма.

Gavrysh I.P.

M.E. Zhukovsky National Aerospace University
«Kharkiv Aviation Institute»

FIGURE OF M. TSUKANOVA IN ASSESSMENT OF CRITICS AND SPECIALISTS IN LITERATURE

Summary

This article describes the figure of M. Tsukanova in the works of critics and specialists in literature. The main focus is made on the publications of writer's contemporaries, as well as publications issued at the beginning of the XX century. The article analyzes both reviews on the staging of the writer's works and critical articles, monographs, reference and information publications. It should be noted that this article covers works published in Ukraine, Poland, Argentina, Canada, USA. A comprehensive study of the figure of M. Tsukanova in the works of critics and specialists in literature was conducted taking into account publications concerning both the life and the creative path of the writer.

Keywords: figure of M. Tsukanova, reviews, critical articles, information publications, memoirs, letters.